

Etika u ratu

Sučić, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:046654>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić**

**Stručni prijediplomski studij
Poslovanje i upravljanje**

FILIP SUČIĆ

ETIKA U RATU

ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2024. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Stručni prijediplomski studij
Poslovanje i upravljanje
Usmjerenje Poslovna ekonomija i financije

ZAVRŠNI RAD

ETIKA U RATU

Mentor:
dr. sc. Dafne Vidanec

Student:
Filip Sučić

Naziv kolegija:
POSLOVNA ETIKA

JMBAG studenta:
0130321718

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Abstract.....	1
1. Uvod.....	2
2. Etika rata.....	3
2.1. Pacifizam.....	3
2.2. Realizam.....	4
2.3. Teorija pravednog rata.....	5
2.3.1. Ius ad bellum.....	5
2.3.2. Ius in bello.....	6
2.3.3. Ius post bellum.....	7
3. Michael Waltzer o uspjehu i neuspjehu teorije pravednog rata.....	8
4. Suvremeni izazovi teorije pravednog rata.....	11
4.1. Terorizam.....	11
4.2. Vojna intervencija u suverene države.....	12
4.3. Preventivna intervencija.....	13
4.4. Humanitarna intervencija.....	14
5. Razvoj humanitarnog prava.....	15
6. Zaključak.....	18
7. Literatura.....	19
7.1. Knjige i članci.....	19
7.2. Internetski izvori.....	19
Izjava.....	21
Životopis.....	22

Sažetak

Etika u ratu je složena i važna tema. Uključuje moralna načela i pravila koja vode ponašanje pojedinaca i naroda tijekom oružanih sukoba. Kratki pregled pacifističke i realističke teorije. Ključni koncepti uključuju teoriju pravednog rata, koja procjenjuje kada je moralno opravdano ići u rat i kako bi se ratovi trebali voditi uz proporcionalnost, diskriminaciju i smanjenje štete civilima. Kratka analiza razvoja humanitarnog prava od prvih društvenih normi prilikom ratovanja, pa do Ženevske konvencije i značajnog skup međunarodnih sporazuma koji osiguravaju pravila za humano postupanje s ratnim zarobljenicima i zaštitu neboraca tijekom oružanih sukoba. Pridržavanje etičkih standarda u ratu ključno je za smanjenje patnje i poštivanje temeljnih ljudskih prava. Analiza prijetnji za teoriju pravednog rata koju joj donose suvremeni izazovi.

Ključne riječi: Humanitarno pravo, Pacifizam, Realizam, Suvremeni izazovi, Teorija pravednog rata

Abstract

Ethics in war is a complex and important topic. It includes moral principles and rules that guide the behavior of individuals and nations during armed conflicts. A brief overview of pacifist and realist theory. Key concepts include just war theory, which assesses when it is morally justifiable to go to war and how wars should be fought with proportionality, discrimination and minimizing harm to civilians. A brief analysis of the development of humanitarian law from the first social norms during war, to the Geneva Convention and a significant set of international agreements that provide rules for the humane treatment of prisoners of war and the protection of non-combatants during armed conflicts. Adherence to ethical standards in war is essential to reduce suffering and respect basic human rights. Analysis of the threats to the just war theory posed by contemporary challenges.

Keywords: Humanitarian Law, Pacifism, Realism, Contemporary Challenges, Just War Theory

1. Uvod

Etika u ratu stoji na raskrižju najvećih težnji čovječanstva i njegovih najmračnijih instinkata. Vođenje ratovanja bilo je trajno obilježje ljudske povijesti, obilježeno i plemenitom težnjom za pravdom i brutalnim spuštanjem u kaos. Kroz stoljeća, društva i pojedinci borili su se s temeljnim moralnim pitanjima koja okružuju oružani sukob. Koja je granica između pravednog i nepravednog rata? Kako upravljati napetostima između vojne nužde i zaštite civila? Može li ikada postojati univerzalni standard za etičko ponašanje u ratu ili je kontekst uvijek bitan?

Područje etike u ratu složeno je i višestrano, obuhvaća načela i rasprave koje se presijecaju s filozofijom, pravom, politikom i ljudskom psihologijom. Izaziva nas da uravnotežimo imperativ nacionalne obrane i očuvanje ljudskog dostojanstva. U ovom istraživanju zadubit ćemo se u povijesnu evoluciju etičkih načela u ratu, razvoj međunarodnih zakona, ulogu teorije pravednog rata i etičke dileme s kojima se suočavaju vojnici i vođe na bojnopolju. Nadalje, ispitat ćemo suvremena pitanja kao što su uporaba novih tehnologija u ratovanju, asimetrični sukobi i etičke odgovornosti globalnih sila u promicanju mira i sigurnosti.

Kako zalazimo u ovo zamršeno područje, postaje očito da temeljito razumijevanje etike u ratu nije samo stvar znatiželje, već i ključni vodič za oblikovanje tijeka čovječanstva u svijetu u kojem oružani sukobi traju. To je odraz naše zajedničke predanosti očuvanju dostojanstva života, čak i u najstrašnijim i najopasnijim okolnostima.

Cilj ovog rada je pokušaj davanja kratkog uvoda u genezu etike rata, od njezinih početaka do današnjeg dana. U prvome dijelu ovog rada proći ćemo kroz 3 najznačajnija pogleda u etici rata: pacifizmu, realizmu i teoriji pravednog rata. U drugome dijelu razmotrit ćemo stav Michaela Waltzera o uspjehu i neuspjehu teorije pravednog rata. U trećem dijelu rada razmotrit ćemo suvremene izazove za teoriju pravednog rata kao što su terorizam i intervencije u suverene države. U četvrtom dijelu, ujedno i završnom, napraviti ćemo kratki pregled razvoja humanitarnog prava.

2. Etika rata

Postoje tri glavne teorije u etici rata, Pacifisti tvrde da rat (i ubijanje) ne može biti opravdan. Realisti tvrde da se ideje etike ne odnose na međunarodne odnose, a još manje na međunarodne oružane sukobe. Teoretičari pravednog rata smatraju da je rat u nekim slučajevima potreban, ali pod uvjetom da su ispunjeni određeni uvjeti prije nego što se upotrijebi oružana sila, kako bi se ograničila destruktivnost rata. Pacifistička tvrdnja da je moralno krivo uključiti se u rat teško je održiva s obzirom na sva zlodjela i zločine koji se svakodnevno događaju, kao što su primjerice genocidi i etnička čišćenja. Također, teško je razumjeti i realističku tvrdnju da se ideje etike jednostavno ne mogu primijeniti na međunarodne odnose, tim više što etiku primjenjujemo prilikom svih drugih međuljudskih odnosa. Stoga je teorija pravednog rata ta koja je dominantna teorija u pogledu etike rata (Coleman i Coleman, 2015).

2.1. Pacifizam

Pacifizam je politički i socijalni pokret, te religijsko stajalište koje osuđuje rat bez obzira na razloge i ciljeve, isključuje bilo kakav oblik nasilja, zahtijeva bezuvjetnu spremnost da se očuva mir, te da se sporovi mirno rješavaju. Pacifistički nauk i težnje su često bile podložne promjeni kroz povijest, pa samim time podrazumijeva i različite ideologije i težnje koje polaze iz suprotnih perspektiva. Te perspektive su uglavnom zasnovane na utopiji o vječnome miru i neprotivljenju zlu. Građanski pacifizam propagira ideju o besmisli rata. Prvi spisi o pacifizmu nastali su u vjerskim zajednicama u XVI. st., a u njima je se zahtijevalo ukidanje vojne službe i zabrana nošenja oružja. Prva pacifistička organizacija nastaje u Velikoj Britaniji u XIX. st.; Peace Society (1816). Međunarodni ured za mir (International Peace Bureau, 1891) utemeljen je kao središnji organ svih društava za obranu mira. U XX. st. nastaju snaže institucije koje služe za očuvanje mira i sigurnosti: Liga naroda, Ujedinjene narodi i dr., a djeluju na globalnoj razini. Suvremeni pacifisti tvrde da se zlima može suočiti djelovanjem na principu nenasilja, prema kojem je nasilje bilo koje vrste uvijek pogrešno. Nenasilje može značiti i nenasilni otpor, koji se oslanja na poteškoće i neugodnosti koje osvajaču ili tlačitelju može uzrokovati da javnost odbija suradnju. Najznačajniji predstavnici suvremenog pacifizma su Mahatma Gandhi i Martin Luther King, Jr.. Gandhi se borio pacifizmom protiv britanske kolonijalne vlasti u Indiji, a Martin Luther King, Jr. za ostvarenje građanskih prava i ravnopravnosti američkih crnaca. Suvremeni pacifizam temelji se na protivljenju globalnoj politici nuklearnog naoružavanja (Hrvatska enciklopedija, 2021).

2.2. Realizam

Realizam, također poznat kao politički realizam, daje naglasak na konkurentsku i konfliktnu stranu međunarodnih odnosa. U suprotnosti je s idejama idealizma i liberalizma, koje teže međunarodnoj suradnji. Realisti smatraju da države moraju brinuti za vlastitu sigurnost, djelovati u skladu sa skladu s vlastitim nacionalnim interesima i boriti se za vlast. Skepticizam je negativna strana realizma u pogledu etičkih normi za odnose između država. Razlog tome je što realisti prvenstveno gledaju vlastite nacionalne interese, a tek onda etičke norme koje bi potencijalno mogle biti prekršene prilikom pokušaja ostvarivanja nacionalnih interesa. Realisti smatraju da je nacionalna politika područje autoriteta i zakona, dok je međunarodna politika sfera bez pravde, koju karakteriziraju aktivni ili potencijalni sukobi među državama, gdje etički standardi ne vrijede (Korab-Karpowicz i Julian, 2023).

Međutim, ne poriču svi realisti prisutnost etike u međunarodnim odnosima. Treba povući razliku između klasičnog realizma - kojeg su zastupali teoretičari dvadesetog stoljeća kao što su Reinhold Niebuhr i Hans Morgenthau, te radikalnog ili ekstremnog realizma. Klasični realisti naglašavaju koncept nacionalnog interesa, no to ipak ne podrazumijeva onu makijavelističku doktrinu "da je sve opravdano nacionalnim interesom". Također ne veličaju rat ili sukobe. Klasični realisti ne odbacuju mogućnost moralne prosudbe u međunarodnoj politici. Umjesto toga, oni su kritični prema moralizmu - apstraktnom moralnom diskursu koji ne uzima u obzir političku realnost. Oni pripisuju etičku vrijednost uspješnom političkom djelovanju koje se temelji na razboritosti, odnosno sposobnosti prosuđivanja i donošenja ispravnih odluka koje će sa sobom nositi moguće političke posljedice (Korab-Karpowicz i Julian, 2023).

Realizam obuhvaća različite pristupe temeljene na dugoj teorijskoj tradiciji. Među njezinim utemeljiteljima najčešće se spominju Tukidid, Machiavelli i Hobbes. Klasični realizam 20. stoljeća danas je uvelike zamijenjen neorealizmom, koji je pokušaj konstruiranja više znanstvenog pristupa proučavanju međunarodnih odnosa. Klasični realizam i neorealizam bili su podvrgnuti kritici od strane teoretičara međunarodnih odnosa koji zastupaju liberalne, kritičke i postmoderne perspektive. Rastuće napetosti među velesilama ponovno su oživjele realističko-idealističku raspravu u dvadeset i prvom stoljeću, te dovele do ponovnog oživljavanja interesa za realističku teoriju (Korab-Karpowicz i Julian, 2023).

2.3. Teorija pravednog rata

Teorija pravednog rata bavi se opravdanjem kako i zašto se vode ratovi. Ona stoji na međi, pacifističkog pristupa koji sve ratove naziva nemoralnim, i realističnog pristupa koji ratove smatra moralno neutralnima. Opravdanje može biti teoretsko ili povijesno. Teorijski aspekt bavi se etičkim opravdanjem rata i oblicima koje ratovanje može, ali i ne mora poprimiti. Povijesni aspekt, ili "tradicija pravednog rata", bavi se povijesnim skupom pravila ili sporazuma koji su se primjenjivali u raznim ratovima kroz stoljeća. Na primjer, međunarodni sporazumi kao što su Ženevska i Haaška konvencija povijesna su pravila usmjerena na ograničavanje određenih vrsta ratovanja na koje se odvjatnici mogu pozivati u procesuiranju prekršitelja, ali uloga je etike da ispita te institucionalne sporazume u pogledu njihove filozofske koherentnosti, kao i ispitati treba li neke aspekte konvencija promijeniti. Tradicija pravednog rata također može uzeti u obzir misli raznih filozofa i pravnika kroz stoljeća i ispitati njihove filozofske vizije etičkih granica rata (ili odsutnosti istih) i jesu li njihove misli doprinijele skupu konvencija koje su se razvile kako bi vodile rat i ratovanje (Moseley, 2023).

Pravila teorije pravednog rata mogu se podijeliti u tri kategorije. Prva kategorija je *ius ad bellum* (pravo na rat) kojom se opisuju uvjeti pravednog ulaska u rat. Druga kategorija je *ius in bello* (pravo u ratu) koje se odnosi na moralna načela tijekom samog ratovanja. Treća je *ius post bellum* (pravo nakon rata) i odnosi se na pravednost posljednjih faza rata i mirovnih sporazuma koji se sklapaju nakon rata. Pravila *ius ad bellum* odnose se prvenstveno na političko vodstvo države jer oni donose odluku o ulasku u rat. Pravila *ius in bello* odnose se na: državnike, vojne zapovjednike i vojnike jer oni izvršavaju i vode ratnu politiku u razdoblju rata. Pravila *ius post bellum* odnose se ne na sve koji sudjeluju u tranziciji prema miru, ali načela najviše se odnose na vodstvo država pobjednica (Buzar, 2020).

2.3.1. *Ius ad bellum*

Jus ad bellum govori da postoji 6 uvjeta koji moraju biti zadovoljeni da bi država opravdano ušla u rat:

1. Pravedan uzrok. Država može legitimno ući u rat ako i samo ako postoji pravedan uzrok, kao što su: samoobranu, obranu drugih od agresije, zaštitu ljudskih prava, kažnjavanje okrutnih zlodjela itd.

2. Ispravna namjera. Država koja se ulazi u rat mora ući u rat samo na temelju pravde namjere, a ne zbog skrivenih motiva poput teritorija, resursa, etničke mržnje i slično. Namjera pravednog rata može biti jedino mir.
3. Mjerodavan autoritet i javna objava. Država može legitimno ući u rat ako i samo ako odluku da se uđe u rat donio mjerodavan autoritet i ako taj isti autoritet službeno objavi rat svojim građanima i građanima protivničke države.
4. Posljednje sredstvo. Država može ući u rat ako i samo ako je rat posljednje sredstvo, tj. ako su sve mirnodopske metode bile neuspješne u rješavanju sukoba interesa među državama.
5. Razumna nada u uspjeh. Država može legitimno ući u rat ako i samo ako postoje razumne šanse za uspjeh, to jest, pobjedu. Ako se pobjeda sa sigurnošću ne može ostvariti, onda se rat treba izbjeći.
6. Proporcionalnost. Univerzalno dobro koje se želi postići ratom mora biti veće od štete prouzročene od istog kako bi ulazak u rat bio legitimno opravdan (Buzar, 2020).

2.3.2. Ius in bello

Ius in bello govori o da postoji 6 uvjeta koji moraju biti zadovoljeni prilikom ratovanja:

1. Diskriminacija. Prilikom ratovanja bitno je razlikovati borce od neboraca, odnosno civilnog stanovništva. Neborci moraju ostati imuni od izravnog napada neprijateljske vojske. Ne odnosi se na kolateralne žrtve kojima se naudilo nenamjerno.
2. Proporcionalnost. Rat se vodi legitimno ukoliko je upotreba vojne sile proporcionalna ciljevima koje rat želi postići. Oružja za masovno uništenje nisu dozvoljena.
3. Usklađenost s međunarodnim pravnim normama o zabrani oružja. Rat se legitimno vodi ako država poštuje međunarodne pravne norme o zabrani oružja i suzdržava se od korištenja nedozvoljenog kemijskog i biološkog oružja. Nuklearna oružja nisu službeno ograničena, ali njihova uporaba smatra se nelegitimnom.
4. Dobrohotan tretman ratnih zatvorenika. Ratni zatvorenici nakon što su se predali više ne predstavljaju prijetnju, te se računaju kao neborci. Prema tome, oni ne smiju trpjeti izgladnjivanje, smrt, mučenje, silovanje, medicinske eksperimente itd.
5. Suzdržavanje od sredstava mala in se. Genocidi, etnička čišćenja, masovna silovanja, itd. su strogo zabranjena. Takvi postupci smatraju se zlima po sebi (mala in se).
6. Suzdržavanje od odmazde. Država prilikom ratovanja ne smije kršiti pravila teorije pravednog rata čak ni kada ih protivnička strana krši (Buzar, 2020).

2.3.3. Ius post bellum

Ius post bellum govori o da postoji 6 uvjeta koji moraju biti zadovoljeni prilikom završne faze rata i nakon rata:

1. Proporcionalnost i javnost. Rat završava pravedno ako je mirovni sporazum odmjeran, razuman i javno proglašen. Pobjednička strana ne smije nametati nerazumne uvjete predaje i daljnja ograničenja gubitniku nerazumnim sankcijama. Prekomjerne sankcije često stvaraju gorčinu kod gubitnika i potiču mogućnost budućeg neprijateljstva.
2. Potvrda i obrana prava. Rat završava pravedno ako se prava čije je kršenje dovelo do rata potvrde i obrane. Ukoliko prava zbog kojih je započeo rat nisu obranjena, rat se smatra neuspješnim.
3. Diskriminacija. Rat završava pravedno ako pobjednička strana pravi razliku između vođa, vojnika i civilnog stanovništva gubitničke strane. Gubitnička strana rata obično treba pristati na određene kaznene mjere, ali civili bi trebali bar u nekoj mjeri biti od toga izuzeti.
4. Kazna. Rat završava pravedno ako su vođe režima na gubitničkoj strani, ako je ta strana prekršila pravila teorije pravednog rata, prikladno kažnjeni izvođenjem pred pravedni međunarodni sud za ratne zločine. Također, vojnici svih strana u sukobu trebaju biti istraženi i treba im se suditi ako postoji sumnja da je vojska počinila ratne zločine.
5. Odšteta. Rat završava pravedno ako je financijska odšteta na koju je gubitnička strana primorana pristati dovoljno razumna da gubitničkoj strani ostavi dovoljno resursa da započne vlastitu obnovu. Poslijeratni porezni režimi koji bi dalje devastirali poraženu stranu nisu dozvoljeni.
6. Rehabilitacija. Rat završava pravedno ako su reforme koje su nametnute poraženoj strani proporcionalne zlima koja je prošli i sada poraženi režim nametnuo toj državi. To uključuje razoružanje i demilitarizaciju, ponovnu obuku policije i sudstva, naobrazbu o ljudskim pravima te sveukupnu transformaciju u minimalno pravedno društvo. Sve u svemu, to uključuje projekt izgradnje nacije s ciljem rehabilitacije društva (Buzar, 2020).

3. Michael Waltzer o uspjehu i neuspjehu teorije pravednog rata

Waltzer u svom članku potvrđuje da je teorija pravednog rata doživjela velik uspjeh vladajući političari u svijetu usvojili njezina načela. Primjerice, danas bi se činilo čudnim kada bi vođe nacija najavili rat bez iznošenja valjanih razloga za ulazak u rata. Waltzer navodi da su vladari ovog svijeta su prihvatili teoriju, te da nisu vodili niti jedan rat a da ga prije toga nisu opravdali, ili da nisu zatražili od intelektualca da ga opravdaju kao rat za mir i pravednost, iako je najčešće to opravdanje bilo dvolično. Većina članova suvremenih društava prepoznala je uvjete teorije pravednog rata kao valjane uvjete kojima bi se vođenje ratova trebalo ograničiti. No usprkos tome vojskovođe i njihove vojske uglavnom koriste opravdanja kako bi sakrili druge razloge zbog kojih pokreću ratove jer njihovi razlozi često nisu nužno moralni. Više im je stalo da rat izgleda pravedno pred drugima, nego do stvarnog pridržavanja principa kao što su proporcionalnosti i nepovredivosti neboraca (Waltzer, 2002).

Waltzer ukazuje na realističke razloge, prvenstveno makijavelističkog realizma, odnosno strogim razdvajanjem etike od politike, ali samo u praksi. Makijavelisti koriste jezik moralnosti, no samo kao krinku kojom skrivaju svoje stvarne namjere. Waltzer smatra kako je dvoličnost suvremenih vladajućih političara dvoličnija od vladavine monarha. Vladavina monarha nije bila oblik predstavničke demokracije, iako su često imali podršku naroda, pa samim time nisu ni trebali opravdanje. Štoviše, u Machiavellijevo doba ratovima koje su monarsi vodili borile su se plaćeničke vojske, a ne unovačeni vojnici i ljudi koji su branili interese svoje države i nacije. Zato je suvremena dvoličnost veća, jer uključuje laganje upravo onim ljudima koji riskiraju, a često i gube svoje živote u ratu za neko percipirano veće dobro (Buzar, 2020).

Walzer uvodi i dvije kategorije ljudi koji je potrebno zadovoljiti da bi se rat vodio pravedno i iz ispravnih razloga. Prva kategorija je stanovništvo države koja pokreće rat. Ako stanovništvo ne bi bilo važno, tada ne bi ni bilo potrebe za dvoličnim, namjernim skrivanjem makijavelističkih interesa jezikom pravednosti. Druga kategorija su vojnici. Prema Walzeru, vojnici koji su proživjeli strašne borbe koje su se pretvorile u masakr, poput američkog ratnog zločina masakr u Mý Laiju prilikom Vijetnamskog rata. Oni su pozdravili teoriju pravednog rata upravo zato što je u njihovim očima bila kritična teorija, te su željeli izbjeći takve grozote u budućnosti. No, razlog tome nije bio to što su njihovi moralni osjećaji i psihička stabilnost povrijeđeni, već što su htjeli napraviti razliku između njihovog vojničkog poziva i običnog mesarenja (Waltzer, 2002).

Potrebno je zadovoljiti još jednu kategoriju ljudi, stanovništvo države protiv koje se vodi rat. Waltzer kaže da jednom kada uđemo u rat moramo ga voditi pravedno kako ne bismo antagonizirali civilno stanovništvo protiv koje se vodi rat s obzirom na to da je njihova politička potpora potrebna kako bi se postigla vojna pobjeda. Moralna ograničenja moraju biti dio vojne strategije i prilikom donošenja vanjskopolitičkih odluka za vrijeme rata, budući da je nemoguće postići političke ciljeve rata ako se rat ne vodi pravedno (Waltzer, 2002).

Posljednja kategorija su mediji preko kojih se zadovoljavaju moralni osjećaji vlastitog stanovništva i vojnika. Moderne tehnologija napravila je od medija snažno oružje za širenje informacija i propagande po cijelome svijetu. Ljudi putem informacija koje dobivaju putem medija oblikuju svoje mišljenje i moralni sud o određenim temama, u ovome slučaju ratu. Waltzer postavlja pitanje mora li rat biti pravedan ili samo izgledati pravedno. Nažalost, često se jezik moralnosti koristi kako bi se sakrili nepravedni motivi i načini ratovanja. No usprkos tome, teorija pravednog rata uspjela je postati jedan od uvjeta kojih se vojne strategije moraju pridržavati. Iako to možda i nije najvažniji uvjet, svejedno je postao prisutan (Waltzer, 2002).

Waltzer smatra da kada bi se strategije procjenjivale moralno kao i vojno, smrt civila svela se na minimum, razvile se nove tehnologije koje bi kolateralnu štetu smanjile na minimum, a postižu željenu namjeru, tada bi moralna teorija bila integrirana u ratovanje. Waltzer kaže da je za sada samo djelomično integrirana jer se ostavlja dojam da se zadovoljava potreba za smanjenje razornosti, no da politički vođe i ratni zapovjednici i dalje gledaju na ratovanje kao realistički posao, a da su ustupci pravednosti tek minimalni (Waltzer, 2002).

Kako se razlozi ratovanja nisu značajnije promijenili proteklih desetljeća, Waltzer smatra da je teorija pravednog rata još uvijek otvorena za kritiku, te razmatra dva oblika. Prvi je onaj koji dolazi od strane ljevice, koji kaže da ne postoje objektivni standardi, ni objektivna svrha za primjenu teorije pravednog rata. Waltzer tvrdi da je to nemoguća pozicija jer smatra da ne možemo prepoznati, osuditi, niti aktivno suprotstaviti ubojstvima nevinih ljudi (Waltzer, 2002).

Drugi oblik je onaj koji smatra da se moralna ograničenja trebaju učiniti strožima i snažnijima nego što jesu. Primjerice princip nepovredivosti civila. Trenutno je princip nepovredivosti civila važno ograničenje prilikom ratovanja, no ako ipak civili nastradaju, to ne znači da je rat automatski nepravedan. Kada bi se postrožio princip nepovredivosti boraca na razinu na kojoj bi svaka smrt civila bila klasificirana kao ubojstvo, tada bi svaki rat u kojemu nastradaju civili bio nepravedan. No, Waltzer ipak smatra da takav oblik snažnog moralizam bi svaki rat učinio nepravednim,

neovisno o njegovom karakteru (obrambeni ili humanitaran), a teoriju pravednog rata odveo bi u pacifizam. Walzer pobija taj oblik jer tvrdi da takav stav ne dopušta kritičku moralnu prosudbu rata, a rat je ipak ponekad nažalost potreban (Waltzer, 2002).

Prema Waltzeru teorija pravednog rata tako nije samo srednji put između pacifizma i realizma, već i jedini put prema pomirenju svijeta u kojem živimo i vrijednosti koje bismo voljeli primijeniti u tom svijetu. Teoretičari pravednog rata inzistiraju da postoje stvari koje nije moralno dopušteno učiniti ni neprijatelju. Pravedan rat bi trebao biti, i mora biti, rat koji je moguće voditi. Waltzer pretpostavlja da je teorija pravednog rata nesavršena, ali nužna. Ne postoji savršeno rješenje u nesavršenom svijetu, ali moralno smo obvezani iznaći neko rješenje (Waltzer, 2002).

Waltzer smatra kako se teorija o ratu, mora se razvijati zajedno s drugim aspektima rata poput strategije, taktike, tehnologiji, itd. Najveća zapreka čvrste etičke teorije, je njezino kašnjenje za praksom. Za razliku od prirodnih znanosti, u društvenim znanostima, prvenstveno etici, ne postoji preciznost da teorija prati praksu, već teorija često kasni za njom. Prikladna teorija pravednog rata u antici, doba Napoleona, američkog građanskog rata, drugog svjetskog rata i modernog doba je vrlo različita. Za svako doba postoje druga ograničenja. Nekih se možemo držati, ali nekih nažalost ne. Zato Walzer smatra da je teorija pravednog rata oblikovana da podnese određenu dozu ispitivanja i stalne (imanentne) kritike. Vremena se mijenjaju, mijenjaju se i ratovi, pa zato postoji i stalna potreba za propitivanjem i kritikom teorije pravednog rata (Waltzer, 2002).

4. Suvremeni izazovi teorije pravednog rata

Savršen scenarij u koji bi dopustio odgovarajuću primjenu načela pravednog rata gotovo da i ne postoji. Jedan od rijetkih primjera bi bio kada bi agresor napao miroljubivu državu te izgubio rat, nakon kojega agresorovi preživjeli vojnici budu pošteđeni, a agresor plati ratnu odštetu miroljubivom pobjedniku, a situacija se vraća na stanje prije rata.. Tada možemo govoriti o isključivo obrambenom ratu od strane miroljubive države. No takvih situacija je vrlo malo i gotovo pa se nikada ni ne događaju, a naročito ne u suvremenom ratovanju. Tako da se nameće pitanje: odgovara li teorija pravednog rata suvremenim izazovima? Mogu li je politički vođe i vojno osoblje koristiti u svome djelovanju? Praznina koja nastaje kada teorija pravednog rata ne može dati odgovor na problem često bude dopunjena realističkim odlučivanjem. Kako bi se teorija pravednog rata prilagodila suvremenim izazovima, ona treba u određenome balansu s realističkim razmišljanjem. Bitno je da sačuva svoju moralnu osnovu, ali i da primjeni praktičnost realističkog razmišljanja kako bi donosioci vojnih odluka ne bi jednostavno ignorirali pravila koja traže preveliku žrtvu nacionalnog interesa. Teorija pravednog rata nikada nije imala cilj da bude nepraktična. Etičari prilikom stvaranja teorija priželjkuju da ih vide i u primjeni. No suvremeni izazovi postavljaju ograničenja na primjenu pravila i uvjeta, te oblikuju suvremenu teoriju pravednog rata. Dva fenomena koja se čine najizazovnijima za suvremenu teoriju pravednoga rata su terorizam i vojna intervencija u suverene države (Waltzer, 2002).

4.1. Terorizam

Terorizam je teško definirati, većina ljudi ima jasnu predodžbu što je terorizam, ali nedostaje im precizna, konkretna i objašnjiva definicija te riječi. Velikim dijelom to je zasluga medija koji su često u želji da prenesu često kompliciranu poruku u što kraćem vremenu emitiranja ili tiskanog prostora doveli do označavanja niza nasilnih djela kao "terorizam". Tako da se danas terorizmom nazivaju svi pokušaji nasilja protiv društva, naročito civila, uključujući i protudržavne disidente, organizirani kriminal, obične kriminalce, prosvjednike, protuvojne prosvjednike, te ljude sa psihičkim poremećajima koji ugrožavaju javni red, mir i sigurnost sve češće naziva teroristima. No većina od navedenih nisu teroristi, iako neki od navedenih imaju stvarne veze s terorističkim aktivnostima i organizacijama (Hoffman, 2006).

Drugi problem kod definiranja terorizma su njegove uvijek drukčije karakteristike. Pojam terorizam nastao je za vrijeme Francuske revolucije iz francuskog izraza régime de la terreur. Taj izraz „čin

terora” ili terorizam, služio je kako bi se prikazali postupci države, koja je terorom gušila sve neprijatelje revolucije. Danas terorističke organizacije uglavnom percipiramo kao nedržavne, iako postoje različiti oblici terorizma. Cilj i opravdanje za terorizam često su stvaranje novog i boljeg društva. Zato često budu organizirani i sustavni od određene skupine. Takve organizacije i skupine sebe ne vide kao teroriste, već kao borce za slobodu ili pokretom otpora, dok ih njihovi neprijatelji vide kao teroriste, bandite i kriminalce (Hoffman, 2006).

Gotovo pa je nemoguće odrediti pravu definiciju terorizma, no nedržavna teroristička djelovanja uvijek imaju određene karakteristike poput (Hoffman, 2006):

- politički ciljevi i motivi;
- uglavnom su nasilni ili prijete nasiljem;
- osmišljeno tako da ostave psihološke posljedice na žrtve ili mete;
- provodi ga organizacija s jasnim lancem zapovijedanja ili manje skupine, često pojedinci, na koje utječu neki ideološki ciljevi ili primjeri drugih terorista
- nisu organizirani od strane države, već od subnacionalnih skupina

Terorizam možemo probati definirati kao namjerno stvaranje i iskorištavanje straha putem nasilja ili prijetnje nasiljem u nadi za političkom promjenom. Nasilje je esencija svih terorističkih djela prilikom kojih imaju za cilj prenijeti strah i poruku na nedužne civile kako bi istaknuli svoje političke zahtjeve. To je uglavnom dobro planiran i osmišljen postupak. Terorizam je osmišljen kako bi stvorio moć tamo gdje je nema ili da učvrsti moć tamo gdje je ima vrlo malo. Kroz publicitet putem medija koji stvara njihovo nasilje, teroristi nastoje doći do utjecaja i moći koja im inače nedostaje kako bi izvršili političke promjene na lokalnoj ili međunarodnoj razini (Hoffman, 2006).

4.2. Vojna intervencija u suverene države

Intervencija, koja se često naziva vojnom intervencijom, uključuje upotrebu vojne sile od strane države (interventa) protiv druge države, koja nije izazivala vojnom agresijom državu intervenata. Intervencije se razlikuje od obrambenih akcija koje se poduzimaju kao odgovor na napad. Etička zabrinutost u vezi s intervencijom proizlazi iz načela jus ad bellum, koje smatra da je uporaba vojne sile moralno opravdana samo ako služi u obrambene svrhe. Razmotrit ćemo dvije vrste intervencija:

preventivne intervencije koje služi kao odgovor na potencijalnu agresiju i humanitarne intervencije koje služe kao zaštita ljudskih prava koje druga država potencijalno krši (Lee, 2007).

4.3. Preventivna intervencija

Da bismo započeli razmatranje moralne opravdanosti preventivne intervencije kroz teoriju pravednog rata, razmotrimo kako ona stoji u smislu jus ad bellum, koji se sastoji od niza kriterija od kojih svaki mora biti zadovoljen da bi rat bio moralno opravdan. U ovoj raspravi posebno ćemo ispitati dva od ovih kriterija: opravdan razlog i proporcionalnost. S obzirom na to da ovi kriteriji jus ad bellum služe kao bitni preduvjeti, neispunjavanje bilo kojeg od njih rezultira nedostatkom moralnog opravdanja za preventivnu intervenciju. Pravedan razlog obično postavlja pitanje posjeduje li država zakonitu ovlast upotrijebiti vojnu silu protiv druge države. Problem kod pravednog razloga je što država koja bi intervenirala nema pravedan razlog, odnosno legitimnih meta. Kako optužena država nije učinila ništa naštetilo državi koja bi intervenirala, tako ni ne postoje opravdani razlozi za preventivnom intervencijom. Nasuprot tome, proporcionalnost se usredotočuje na to hoće li mogući rat donijeti neto ravnotežu povoljnih ishoda u odnosu na one štetne. No postoje razlozi zbog kojih uvjeti proporcionalnosti ne mogu biti zadovoljeni. Prvi je da gotovo nemoguće odrediti koliki će biti opseg vojne intervencije i odgovor druge države na istu. Drugi razlog je da ako se služimo preventivom intervencijom da izbjegnemo destruktivniji rat, ne možemo znati bili se rat uopće dogodio da se ta intervencija nije poduzela. Treći je da bezuvjetna predaja i promjena režima u nekoj zemlji izazvana preventivnom intervencijom nisu legitimni cilj, osim u ekstremnim slučajevima kao što je to bila nacistička Njemačka. Jednostavnije rečeno, preventivna intervencija može se smatrati moralno opravdanom samo ako država ima legitimno pravo upotrijebiti vojnu silu na ovaj način i ako bi takva akcija donijela više koristi nego štete. Prema Stevenu P. Leeju preventivna intervencija je samo opravdana ako država ima pravo koristiti vojnu silu i ako će njeno korištenje uzrokovati više dobrobiti od štete. Kao oba uvjeta ne mogu biti ispunjena, Lee smatra da se sve preventive intervencije moraju smatrati neopravdanima jer ne ispunjava uvjete opravdanog razloga i proporcionalnosti (Lee, 2007).

4.4. Humanitarna intervencija

Humanitarna intervencija je uporaba vojne sile ili drugih oblika intervencije od strane jedne ili više zemalja kako bi se zaštitila ljudska prava i dobrobit ljudi u drugoj zemlji. Ova nevolja obično nastaje zbog uloge vlade u pokretanju, omogućavanju ili zanemarivanju zlostavljanja pojedinaca ili skupina pod njezinom ovlašću. Ovo zlostavljanje često uključuje namjerna i sustavna kršenja ljudskih prava, kao što su prisilna raseljavanja, etnička čišćenja i, u najekstremnijim slučajevima, genocid. Humanitarna intervencija također može biti relevantna u okolnostima u kojima postoji nedostatak učinkovitog upravljanja, što rezultira slomom civilnim ratovima (Bell, 2023).

Moralno pitanje kod humanitarnih intervencija je mogu li se opravdati ili ne i jesu li obvezne. Odnosno trebaju li druge države intervenirati prilikom kršenja ljudskih prava? Postoje četiri tvrdnje kojima se pokušava opravdati humanitarna intervencija. Prva je da pojedinci imaju moralne interese koje moraju poštovati. Druga je da države imaju moralnu vrijednost da rade u službi svojih građana. Treća je da ljudska prava povlače odgovornost drugih da im pomognu ostvariti ih. Četvrta je da su humanitarne intervencije zaista potrebne. S druge pak strane postoje argumenti protiv humanitarnih intervencija. Primjer njih su: da ne poštuju ljudsko pravo samoupravljanja, štete međunarodnoj stabilnosti, te nisu baš uspješne. Problem je što se humanitarne intervencije često koriste kako bi se ostvarili neki prikriveni nacionalni interesi države koja intervenira. Često se događa da intervencije ne uspiju jer nailaze na previše otpora unutar država u kojima interveniraju. Isto tako upitno je hoće li intervencija imati dugotrajni uspjeh jer prava koja se njom brane ne uspiju se uvijek ukorijeniti u društvu. Humanitarne intervencije je teško da mogu biti moralno opravdane, a čak i kada prihvatimo argumente u korist intervencije i dalje postoje prilike u kojima ona nije moralno opravdana (Buzar, 2020).

5. Razvoj humanitarnog prava

Humanitarno ili ratno pravo ima dugu povijest razvoja koja seže još u vjerske knjige kao što su indijska Mahabharate i Stari zavjet kršćana, odnosno židovska Tora. U vjerskim knjigama nastali su prvi pokušaji reguliranja dopuštenih i nedopuštenih radnjama prilikom ratovanja. Običajnim pravom tako nastaju prva ratna pravila koja su se uglavnom održala sve do druge polovine devetnaestog stoljeća. Zbog ratnih strahota u koja su prouzročena razornom snagom suvremenih oružja, tadašnji vlastodršci odlučuju da će donijeti neke minimume kojih se treba pridržavati prilikom ratovanja. Prvo sustavno objedinjenje pravila ratovanja dogodilo se za prilikom Američkog građanskog rata kada Abraham Lincoln, predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, traži od profesora prava Francisa Liebera da izradi kodeks koji će propisivati postojeće ratne zakone i običaje. Neki od značajnijih članaka su Članak 37. i 56. Lieber je u Članku 37. izrazio bitnost zaštite ljudi, imovine i religije: „Sjedinjene države priznaju i štite, u neprijateljskim zemljama koje su okupirale, religiju i moral; privatno vlasništvo; stanovništvo, a posebno žene; i svetost doma. Prekršitelji će biti strogo kažnjeni (United States War Department i Lieber1898), te je Člankom 56. uhvaćene neprijatelje zaštitio ustvrdivši da ratni zarobljenik „nije podležan kažnjavanju zbog toga što je neprijatelj, niti smije biti izložen osveti, sramoćenju, okrutnom zatvaranju, izgladnjivanju, smrti ili bilo kojem vidu barbarstva (United States War Department i Lieber1898). Lieberov kodeks usprkos tome što nije priznat kao međunarodni ugovor, bio je isključivo namijenjen Unijinim vojnicima u američkom građanskom ratu, uvelike je utjecao na sve kasnije usvojene međunarodne konvencije (Odak, 2022).

Nakon bitke kod Solferina, Henri Dunant vidjevši grozote i stradanja počinjene u bitci osniva Međunarodni odbor za pomoć ranjenicima koji se ubrzo preimenuje u Međunarodni Crveni križ. Stvaranje jedne takve neutralne organizacije koje su služile za pomoć ranjenicima značajno je utjecalo na razvoj humanitarnog prava. Godine 1864. Crveni križ organizira u Ženevi međunarodnu konferenciju o poboljšanju uvjeta i pomoći ranjenicima, te je poznata kao I. ženevska konvencija, a koja kasnijih godina još biva proširena sa propisima o tretmanu ratnih zarobljenika i poboljšanju uvjeta bolesnih i ranjenih u vojnika na ratištu neovisno o nacionalnoj pripadnosti, a pružena je i zaštita neutralnosti medicinskog osoblja i objekata (International Committiee of Red Cross, 2012).

Haaškim konvencijama iz 1899. i 1907. godine definirana su zbog kodifikacije i daljnje izgradnje ratnog prava, razvoja sredstava za mirno rješavanje sporova, te osiguranja i jačanja mira ograničenjem naoružanja. Usprkos slaboj uspješnosti prve haške konvencije, prihvaćene su tri bitne konvencije: o mirnom rješavanju međunarodnih sporova, o primjeni pravila Ženevske konvencije iz

1864. godine na pomorski rat, te pravilima ratovanja na kopnu. Navedene konvencije uglavnom su proizašle iz dotadašnje ratne prakse. Druga haška konvencija bila je poprilično uspješna, sudjelovale su čak 44 države, te su izrađene i prihvaćene 13 konvencija: 1. konvencija o mirnom rješavanju sporova, 2. konvencija o zabrani uporabe sile pri naplati ugovornih potraživanja, 3. konvencija o započinjanju neprijateljstva, 4. konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu 5. konvencija o pravima i dužnostima neutralnih sila i osoba u kopnenom ratu, 6. konvencija o postupanju s neprijateljskim trgovačkim brodovima pri izbijanju neprijateljstva, 7. konvencija o pretvaranju trgovačkih brodova u ratne, 8. konvencija o polaganju podmorskih automatskih kontaktnih mina, 9. konvencija o bombardiranju od strane pomorskih sila u doba rata, 10. konvencija o primjeni Ženevske konvencije iz 1906. godine na pomorski rat, 11. konvencija o ograničenjima pri obavljanju prava plijena o pomorom ratu, 12. konvencija o osnivanju međunarodnog pljenidbenog suda te 13. konvencija o pravima i dužnostima neutralnih sila u slučaju pomorskog rata (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Spomenute konvencije iz Haaga predstavljale su međunarodni pravni okvir I. svjetskog rata. Obje zaraćene strane započele su I. svjetski rat uglavnom poštujući pravila iz konvencija, a završile uglavnom ne poštujući. Često su se na obje strane provodile opsade koje su bespoštedno granatirale sve moguće ciljeve, izvodili zračne napade na civilne ciljeve, ubijale ratne zarobljenike i medicinsko osoblje. Izuzetno teška povreda ratnog prava bila je njemački neograničeni podmornički rat u kojemu su ciljevi često bili bolnički brodovi u La Mancheu i Sredozemnom moru. No iako su ratna pravila za vrijeme I. svijetskog rata često bila kršena, ipak je spašeno mnogo života, te je stvoren barem minimum pouzdanja da postoji neko univerzalno i općeprihvaćeno shvaćanje o dopuštenom i nedopuštenom prilikom ratovanja (Odak, 2022).

II. svjetski rat prožet je svjesnim, sistematskim i na mnogo različitih načina kršenjima međunarodnih ratnih i humanitarnih konvencija prvenstveno od strana zemlja osovine: Njemačke, Japana, Italije i njihovih saveznika, ali i od strane saveznika. Nacisti su u Holokaustu ubili oko 6 milijuna Židova, te su provodili genocid nad Slavenima. Tijekom Njemačke okupacije SSSR-a umrlo je oko 11 milijuna civila uglavnom slavenskog podrijetla, a od 5,7 milijuna sovjetskih ratnih zarobljenika 3,3 milijuna ih je izgubilo život. S druge strane, od otprilike 3 milijuna njemačkih ratnih zarobljenika u sovjetskom zarobljeništvu umrlo ih je 381 tisuća po službenoj statistici, a prema nekim njemačkim povjesničarima ta je brojka bliže milijunu. Na zapadnome bojištu situacija je bila poprilično drugačija, te je bilo značajno manje poginulih ratnih zarobljenika. Od 231 tisuće Amerikanaca i Britanaca u njemačkom zarobljeništvu, umrlo ih je oko 8 tisuća. Kako je rat bio svjetski, tako ratne strahote nisu zaobišle ni Daleki istok. Japan je počinio zvjerske genocide za

vrijeme II. Kinesko-japanskog rata (1937.-1945.), ali i u ostatku svog sudjelovanja u II. svjetskom ratu. Japanci su krivi za smrt najmanje 20 milijuna ljudi, prvenstveno Kineza. Znanstveni je konsenzus da su Japanci krivi direktno ili indirektno najmanje 17 milijuna civila u Kini za vrijeme II. kinesko-japanskog rata. Masakar u Nankingu najpoznatiji je japanski zločin u Kini, točne brojke nisu poznate, no procjenjuje se da je umrlo između pedeset i tristo tisuća ljudi, a japanski vojnici silovali su i na desetke tisuća žena, djece i muškaraca. Japanci su činili zločine i u drugim dijelovima jugoistočne Azije, a najpoznatiji zločin koji se zbilo tijekom Bitke za Filipine 1944. godine kada su od Manile napravili pacifičku Varšavu uništivši čitav grad. Saveznici su također radili zločine, kršili ratna pravila, no nisu provodili genocide. Najveći saveznički zločini bili su namjerno i prekomjerno ubijanje civila prilikom bombardiranja neprijateljskih gradova u Njemačkoj i Japanu. Savezničke kopnene snage su također ubijale zarobljenike i maltretirali civile u oslobođenim europskim zemljama. Ljestvica zločina koju su postavili Njemačka i Japan za vrijeme II. svjetskog rata bila je toliko visoka da je nakon njihove bezuvjetne kapitulacije provedeno suđenje većini njihovog vojno-političkog vodstva. Suđenja u Nürnbergu i Tokiju za ratne zločine postala su novi standard za postupanje s prekršiteljima humanitarnog prava na način da su prekršitelji odgovarali s osobnom odgovornošću za počinjena nedjela (Odak, 2022).

Potaknuta iskustvom II. svjetskog rata svjetska zajednica prionula je jačem razvoju ratnog i humanitarnog prava. Održana je Ženevska konvencija 1949. godine, na kojoj su usvojene četiri nove konvencije, a koje su 1977. i 2005. dopunjene trima protokolima. Sredinom zadnjeg desetljeća prošlog stoljeća počinje nova etapa jačeg humanitarno-pravnog angažmana svjetske zajednice kao reakcija na prljave ratove kojima je bio popraćen raspad Jugoslavije. Osnovan je međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije, a sudio je svim privedenim i otkrivenim počiniteljima, bez obzira na kojoj su strani ratom zahvaćenih strana pripadali. Nadležnost suda prvenstveno je bila iz domene međunarodnog humanitarnog prava, a to su bili uglavnom ratni zločini u zločini protiv čovječnosti, kršenje pravila i običaja ratovanja i kršenje Ženevskih konvencija. Bio je to prvi takav tribunal osnovan nakon Nürnberga i Tokija. Za vrijeme rada tribunala, podignute su optužnice protiv 161 osobe od kojih je 90 osuđeno, 19 oslobođeno, 37 procesa je obustavljeno, 13 ih je u različitim fazama žalbenih postupaka, a dvije se nalaze na ponovljenim suđenjima. Humanitarno pravo često nalazi pred novim kušnjama, a zemlje koje su najzaslužnije za njegov razvoj, često budu odgovorne i za kršenje istog (Odak, 2022).

6. Zaključak

Etika rata i njezin razvoj predstavljaju trajni i ključni aspekt ljudske civilizacije. Evo zaključne perspektive:

Evolucija etike rata odražava zajednički napor čovječanstva da ublaži užase i patnje koje mogu donijeti oružani sukobi. Razvoj etike u ratu seže još do prvih vjerskih knjiga. Od najranijeg povijesti ljudi su razumjeli da nešto razorno i ubojito poput rata treba ograničiti nekim društvenim pravilima. No kako je svijet u prošlosti bio nepovezan, tako ta pravila nikada nisu uspjela kolektivno usvojiti. No ipak, s vremenom su društva i nacije razvile moderne etičke okvire, kao što su teorija pravednog rata i Ženevske konvencije, kako bi uspostavile norme koje određuju kada, zašto i kako se mogu voditi ratovi. Bio je to dug i trnovit, ali prije svega potreban put razvoja humanitarnog prava.

Sve veća složenost modernog ratovanja, uključujući tehnologije poput bespilotnih letjelica i kibernetičkog ratovanja, iznijela je nove etičke izazove u prvi plan. Pitanja o ratovanju na daljinu, zaštiti civila i ulozi autonomnog oružja pomaknula su granice tradicionalnih etičkih načela. Teoretičari etike rata svakim danom suočavaju se s novim izazovima koji propitkuju valjanost trenutnih načela i njihovu etičnost, a stare teorije moraju prilagoditi razvoju i izazovima modernog ratovanja.

Unatoč ovim izazovima, temeljna načela proporcionalnosti, razlikovanja i zaštite neboraca i dalje su vitalna u održavanju temeljnih ljudskih prava pojedinaca u vrijeme rata. Uz to, međunarodne organizacije, poput Ujedinjenih naroda i Međunarodnog kaznenog suda, igraju ključnu ulogu u provođenju ovih etičkih standarda i pozivanju pojedinaca i naroda na odgovornost za ratne zločine. Srećom, danas su gotovo svi politički vođe prihvatili, više ili manje, načela teorije pravednog rata, te prilikom ulaska u rat donekle postupaju po njima.

Zaključno, etika rata je dinamična, prilagođava se promjenjivoj prirodi sukoba i tehnologije. Oni su odraz naše predanosti smanjenju patnje i održavanju moralnog kompasa čak i usred najizazovnijih i najtežih okolnosti. Etička razmatranja u ratu ostaju temeljna u našoj težnji za pravednijim i mirnijim svijetom.

7. Literatura

7.1. Knjige i članci

1. Buzar, S. (2020). Realizam i teorija pravednog rata, Zagreb (str. 85-152). Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske
2. Odak, D. (2022). *Razvoj modernog ratovanja od 1861. Do 2020-ih* (pp. 155-161). Despot Infinitus.

7.2. Internetski izvori

1. Bell, Duncan. "humanitarian intervention". Encyclopedia Britannica, 14 Aug. 2023, <https://www.britannica.com/topic/humanitarian-intervention>. (pristupio 15. listopada 2023.)
2. Coleman, S., Coleman, N. (2015). Military Ethics. Encyclopedia of Global Bioethics (str. 1). Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/301990757_Military_Ethics (pristupio 9. listopada 2023.)
3. Haške konvencije. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24554>. (pristupio 10. listopada 2023.)
4. Hoffman, Bruce. (2006.) *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York. Dostupno na: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html?_r=2 (pristupio 15. listopada 2023.)
5. International Committiee of Red Cross (2012). Međunarodno humanitarno pravo: odgovori na Vaša pitanja, Dostupno na: https://www.hck.hr/UserDocsImages/publikacije/0703_002_IHL-answers_Couv_LR.pdf (pristuio 10. listopada 2023.)
6. Korab-Karpowicz, W. Julian, "Political Realism in International Relations", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.) Dostupno na: <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=realism-intl-relations> (pristuio 10. listopada 2023.)
7. Lee SP. Preventive intervention. In *Intervention, terrorism, and torture: contemporary challenges to just war theory 2007* (pp. 119-133). Dordrecht: Springer Netherlands. Dostupno na: <https://isme.tamu.edu/JSCOPE05/Lee05.html> (pristupio 15. listopada 2023.)
8. Moseley, A. (n.d.). Just War Theory. The Internet Encyclopedia of Philosophy. <https://iep.utm.edu/justwar/>, Preuzeto: 23.10.2023.

9. pacifizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 23. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46066>
10. United States War Department & Lieber, F. (1898) *Instructions for the government of armies of the United States in the field*. Washington: G.P.O. [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/2011525467/>. (pristupio 1. veljače 2024.)
11. Waltzer, Michael. (2002) *The Triumph of Just War Theory (and the Dangers of Success)*, Dostupno na: <https://www.ias.edu/sites/default/files/sss/pdfs/Walzer/TriumphJustWarTheory.pdf> (pristupio 9. listopada 2023.) (str. 931-936)

Izjava

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Filip Sučić

Matični broj studenta: 0130321718

Naslov rada: Etika u ratu

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

7.2.2024.

Potpis studenta

Filip Sučić

Filip Sučić

Datum rođenja: 20. lipnja 1997. | **Državljanstvo:** hrvatsko | **Spol:** Muško | **Telefonski broj:**

(+385) 915703519 (Mobilni telefon) | **E-adresa:** sucicfilip@gmail.com |

Adresa: Zagrebačka ulica 29, 10290, Zaprešić, Hrvatska (Kućna)

● RADNO ISKUSTVO

01. STUDENOGA 2018. – TRENUTAČNO Zaprešić, Hrvatska
TRGOVAC U VLASTITOJ TRGOVINI SUČIĆ USLUGE D.O.O.

- održavanje i servis samoposlužnih aparata
- odnosi s dobavljačima
- voditelj nabave
- računovodstveni poslovi

● OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

19. SRPNJA 2018. – TRENUTAČNO Zaprešić, Hrvatska
PRVOSTUPNIK EKONOMIJE Veleučilište Baltazar

● JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **HRVATSKI**

Drugi jezici:

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna produkcija	Govorna interakcija	
ENGLESKI	C1	C1	B2	B2	B2

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik

● DIGITALNE VJEŠTINE

Informacije i komunikacija (pretraivanje interneta) | Komunikacijski programi (Skype Zoom TeamViewer) | Internet | MS Office (Word Excel PowerPoint) | freeCAD | 3D print (Prusa) | Završen tečaj za Wordpress

● DODATNE INFORMACIJE

VOZAČKA DOZVOLA

Vozačka dozvola: AM

Vozačka dozvola: B1

Vozačka dozvola: B